

NŐSZEMÉLY

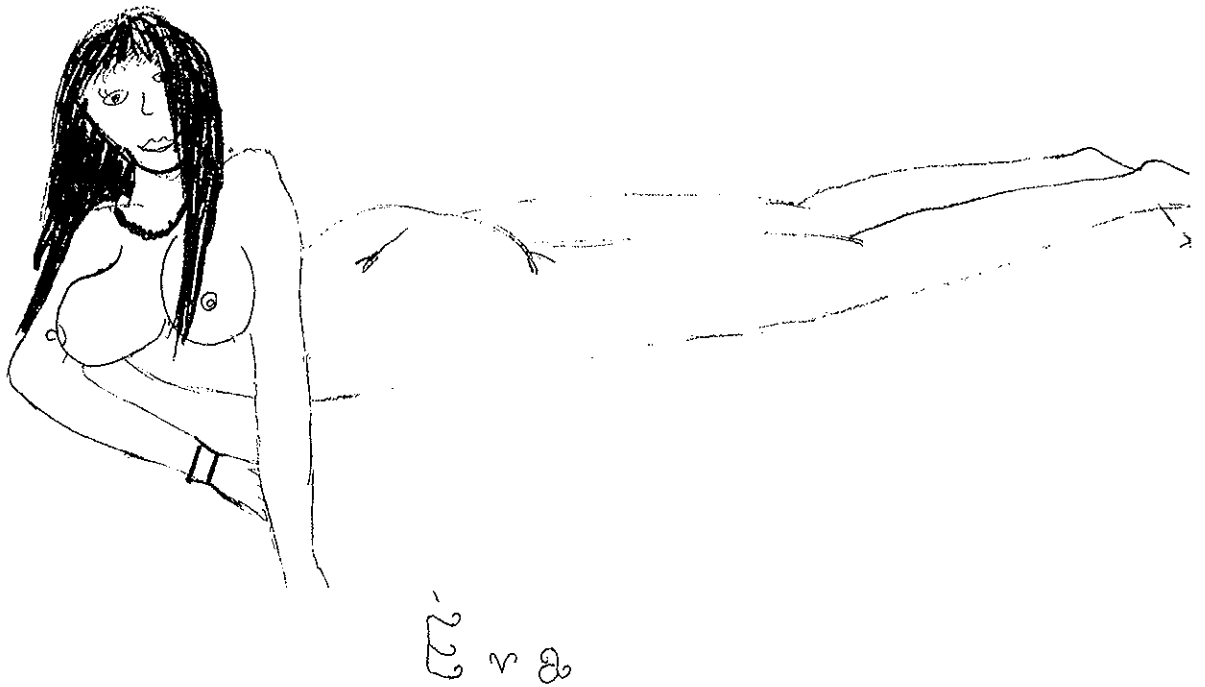
FEMINISTA LAP
negyedik szám

Rajzok egy 9 éves kislány albumából

Még kiskoromban rajzoltam — mutatja zavartan sokáig dugdosott füzetét. Gina már 11 éves is elmúlt. “Érett” fejjel kicsit szégyelli két évvel ezelőtt készített műveit. Miért pont ezeket rajzolta? Talán azért, mondja, mert egy vonallal meg lehet húzni és aztán ezek mégiscsak ábrázolnak valamit. Lehet gyakorolni a formákat. Az összes rajzát rondának tartotta, ezek tetszettek a legjobban.

Gina nem hallott még a szexizmusról. Csak nézi a reklámokat, azokból tanulgatja, milyenek is a nők.

Haraszti, Georgia 9 éves
Eva 4/10

Az olvasó köszöntése

Az idei számunk a télre készült el. Szabadkozniunk kell újra, hiszen az előző szám után sok olvasó várta a folytatást. Őszintén reméljük, hogy jövőre megküzdünk az olyan egyszerű problémákkal, mint az iroda, a technikai felszerelés és a pénz hiánya — és őszintén ígérjük, hogy a szerkesztők megélhetést biztosító egyéb elfoglaltságaik mellett is kellő időt szakítanak majd a Nőszemély gondozására.

Az elmúlt évben sok minden történt a magyarországi "nőmozgalom" életében. Ilyen volt például az Ombudsno iroda által szervezett konferencia márciusban, amely az Európai Unióhoz való csatlakozásunk női jogi következményeit vizsgálta, az Erőszak és demokrácia című nemzetközi konferencia májusban, melyet a Nők a Nőkért az Erőszak Ellen Egyesület és a Kelet-Nyugati Nők Hálózata szervezett, a keresztyén nők nemzetközi ökumenikus tanácskozása hazánkban augusztusban, illetve az Európa Tanács budapesti összejövetele novemberben, Nők a politikában és a közéletben címmel. 1994-ben a választások nyomán megnőtt a nők aránya a parlamentben, és újra van női miniszter a kormányban.

Hogy javult-e a nők helyzete, közérzete Magyarországon, és egyáltalán: miről és hogyan gondolkodnak ma a nők Magyarországon — erre csak az olvasók maguk adhatják meg a választ. E számunkban néhány cikket — például a kelet-európai feminizmusról, a szexizmusról, vagy a kórházi szülésről szólót — vitaindítónak is szántunk. Bár merészségnek tűnik, az eddiginél rendszeresebb megjelenést ígérve várjuk a véleményüket, leveleiket.

Tartalomjegyzék

<i>Rajzok egy 9 éves kislány albumából</i>	2.
<i>Az olvasó köszöntése</i>	3.
<i>Bertrand Russell Wimbledonban</i>	4.
<i>A feminista gondolat megjelenése Magyarországon</i>	4.
<i>Nora Jung:</i> <i>Az új Kelet-európai nőmozgalmak nyugati szemmel</i>	5.
<i>Üvegplafon (megjelent a Népszabadságban)</i> ...	6.
<i>In memoriam Wank Kató</i>	7.
<i>Szülni jó</i>	8.
<i>A pillanat méltósága</i>	9.
<i>NaNe!</i>	13.
<i>A nagy kliségyár — avagy a nők és a férfiak viszonyáról</i>	15.
<i>Hattyú a sütőben</i>	17.
<i>A. Danto írása</i>	18.
<i>Asszonyok (Bálint György írása)</i>	19.

A bűncselekmények női áldozatai Magyarországon (14 éven felüli női áldozatok)*	1988	1989	1990	1991	1992	1993
I. Személy elleni bűncselekmények	2789	2905	3157	3370	3654	3688
ebből családon belüli erőszak áldozatai	971 35%	916 32%	985 31%	922 27%	1075 29%	1101 30%
1. Emberölés	145	109	107	141	143	153
ebből családon belüli erőszak áldozatai	101 70%	76 70%	59 55%	81 57%	80 56%	91 63%
2. Testi sértés	1733	1811	2003	1945	2143	2239
ebből családon belüli erőszak áldozatai	795 45%	763 42%	833 41%	731 37%	881 41%	903 40%
II. Nemi erkölcs elleni bűncselekmény	369	390	390	388	376	346
ebből családon belüli erőszak áldozata	11 3%	10 3%	5 1%	8 2%	4 1%	11 3%
III. Garázdaság	824	894	986	1207	1330	1482
ebből családon belüli erőszak áldozata	107 13%	125 14%	123 12%	160 13%	166 12%	213 14%
IV. ÖSSZESEN	3982	4189	4965	5360	5516	5516
ebből családon belüli erőszak áldozatai	1089 27%	1051 28%	1113 25%	1090 22%	1245 23%	1325 24%

* A "NaNe" című cikk melléklete

A táblázat csak az úgynevezett kiemelt bűncselekményeket tartalmazza és ezek közül is csak azokat, ahol az elkövető ismertté vált.

Bertrand Russell Wimbledonban*

Az 1906. évi választás után a nők szavazati jogáért folyó harcba kapcsolódtam bele.

A wimbledoni választási kampány rövid, de nehéz küzdelem volt. A mai nemzedék el se tudja képzelni, milyen bőszen ellenállást tanúsítottak akkoriban a nők egyenjogúságával szemben. Amikor később részt vettem az első világháború elleni kampányban, korántsem ütköztem olyan általános ellenállásba, mint amilyennel 1907-ben a nők választójogáért harcolóknak szembe kellett nézniük. Az emberek nagy többsége az egész kérdést pusztán viccelődésre való témának fogta föl. A tömeg gúnyos megjegyzéseket kiabált a szónokok felé, a nőknek ilyesmit: — Menj haza és dajkálj a porontyodat —, a férfiaknak pedig, akármilyen idősök voltak, efféléket: — Tudja a mamád, hogy elszöktél hazulról? — Záptojásokat dobáltak felém és a feleségemet találták el.

Erről az esetről számol be a következő riport:

VÁLASZTÁSI ZENE BONA

Patkányokkal rémítgetik a szüfrazetteket A wimbledoni csata

Bertrand Russell öméltsága a wimbledoni körzet képviselője-lölte, a nők választójogának lelkes támogatója, szombat este megnyitotta választási kampányát, s ennek során a Worples Hallban egy zsűfolt és igen zajos gyűlést beszédet mondott. (...)

Első pillanattól kezdve világos volt, hogy a körülbelül kétezer főnyi hallgatóság egy része ellenséges érülettel viseltetik a gyűlés szervezőivel szemben. Az elnök többször is hiába kért csendet. (...)

A gyűlés későbbi folyamán egy zsákból két nagy patkányt eresztettek ki, amelyek a terem padlóján az első sorban ülő hölgyek közt ide-oda futkároztak. (...)

Egy-két perc múlva az elnök újra csendre szólította fel a hangoskodókat, kérve őket, ne hozzanak szégyent Wimbledonra, s így sikerült is egy időre nyugalmat teremtenie.

Mr. Russell kijelentette, hogy elsősorban a nőknek a férfiakéval egyenlő, és pedig mind a jelenben, mind a jövőben egyenlő feltételekben nyugvó választási jogáért lép fel. (Egy hang: — Kellene nekünk nőszemélyek? — Kiáltások: — Nem!)

Az még csak érthető, hogy a férfiak, akiknek felsőbbége forgott kockán, megvadultak. De az már igazán furcsa volt, hány és hány asszony, s hozzá milyen eltökéltséggel igyekezett meghosszabbítani a női nem alárendeltségét. Nem emlékszem rá, hogy a négerék vagy az orosz jobbágyok valaha is heves agitációt folytattak volna felszabadításuk ellen. A nők politikai jogainak legkiemelkedőbb ellenzője maga Viktória királynő volt.

Én a nők egyenjogúságának attól a pillanattól kezdve szenvedélyes szószólója voltam, hogy ifjúkoromban elővastam Mill erre vonatkozó nézeteit.

* Részlet Russell önéletrajzi regényéből

A FEMINISTA GONDOLAT MEGJELLENÉSE MAGYARORSZÁGON *

„... a nőt az előítéletek sötét ködéből kiemelni, jogokat és kötelességeket adni neki, amit a férfival egyenrangú ember voltánál fogva jogosan megérdemel.”

(Mársits Rozina, 1901)

A feminizmus szó értelmezése a modern társadalmi gondolkodás egyik leg több félreértésre okot adó problémája.

A köznyelvben, a sajtó nyelvezetében, de még a társadalomtudományi diskurzuson belül is léteznek a feminizmusnak olyan jelentés-változatai, amelyek sokkal inkább az előítéletekre, mintsem igazolható adatokra építenek.

Eszmetörténeti dokumentumokra támaszkodva a következő meghatározás adható:

A *feminizmus* különböző irányzatok összessége, amelyek alap gondolata a nők társadalmi alárendeltségének megszüntetése, más szóval összefoglalója bizonyos „gazdasági, társadalmi, politikai ... egyenjogúsításra való törekvések”-nek. A feminizmus tehát az *emancipációs folyamatot* generáló, támogató, azt elméletileg összefogó gondolatrendszer. Egyrésztől az adott társadalom egyes szféráinak, rendszereinek, alrendszereinek, intézményeinek, szokásainak analízise (például kultúra, politika, jogrend, tudomány, valamint az adott társadalom erkölcsi vélekedései; az egyes intézményei, mint egészségügy, oktatás, szakmai képzés, foglalkoztatás stb. vizsgálata). Ezenkívül a döntéshozatali mechanizmusok, az előítéletek rendszere, a viselkedési minták, a szexualitás, a szocializációs modellek stb. kutatása. A társadalmi analízis kapcsán a feminizmus *társadalomkritikai szemléletmódként*

folytatás a 10. oldalon

* Acsádi Judit megjelenés előtt álló munkájának szerkesztett, rövidített változata

Nora Jung: Az új Kelet-európai nőmozgalmak nyugati szemmel

A Kelet-európai kormányok a rendszerváltást megelőzően elvileg elkötelezték magukat a női egyenjogúság mellett. A nők érdek-képviselőit általában egy nőszervezet látta el, amely a párt irányítása és patronálása alatt működött. Ezekben az időkben mind hivatalos, mind magánemberként mindenki megvetette a feminizmust, annak ellenére, hogy kevesen tudtak miről is beszélnek. A nyugatiakat se kellett féltetni, ők is hetet-havat összehordtak arról, hogy miről is álmodnak Kelet-Európában a nők.

Az államszocializmus alatt viszonylag csekély volt az információáramlás a nőkérdéssel, illetve a feminista elméletekkel foglalkozó keleti és nyugati kutatók között. A rendszerváltás után az információáramlás lehetősége meg-növekedett. Azonban ez az információáramlás igen egyoldalúnak tűnik. Kelet-európai tudósok buzgón törekednek arra, hogy elcsajátítsák a Nyugaton divatos feminista elméleteket. Nyugati kollégáik viszont elsősorban abban érdekeltek, hogy megtanítsák a szegény elmaradott Kelet-európai nőket, hogyan kell feminista módon gondolkodni. Úgy tűnik, sok feminista kutató többre tartja a Nyugaton felhalmozott tudást, mint amit bárhol máshol produkálnak a tudósok. Jelenleg a feminista írók nagyrésze a Nyugaton kidolgozott elméleti kereteken belül próbálja definiálni a Kelet-európai nőmozgalmakat. Az 1989-es fordulatot követően több, a központi hatalomtól független nőszervezet jött létre. Nyugati feminista értékelések szerint ezek az új nőszervezetek már kezdenek a Nyugaton ismert feminista nőmozgalmakra hasonlítani. (Bishop, 1990; Eisenstein, 1993). A Nyugaton publikáló keleti feministák csak azon csoportoknak szentelnek figyelmet, amelyekben a Nyugaton ismert feminizmus jegyeit vélik felismerni.

Amikor elkezdtem az új Kelet-európai nőmozgalmakkal foglalkozni, úgy gondoltam, hogy a szakirodalomban felbukkanó új jelző minden olyan nőcsoportra illetve szervezetre vonatkozik, amely 1989 után jött létre. Ez a feltevésem téves volt. Annak ellenére, hogy Magyarországon jelenleg több mint két tucat új nőcsoportot tartanak nyilván, a Nyugaton megjelenő publi-

kációkban csak a Feminista Hálózatot említik. A Feminista Hálózat tevékenységét messzemenőkig támogatom. Furcsa helyzetben találja magát azonban az ember lánya, ha feminista és kritikus szemmel nézi némely nyugati feminista leereszkedő és kioktató magatartását Kelet-európai nővéreikkel szemben.

Tizenkét éve élek Kanadában, ahol a nőtudomány elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozom. Úgy gondolom, a Nyugaton kidolgozott nőtudományi elméletek sok tekintetben segíthetik a nők helyzetével kapcsolatos kutatásokat Kelet-Európában. Bármilyen elmélet, beléértve a feminista elméleteket egy politikailag és történelmileg meghatározott közegben jön létre. Módszertanilag hibás lépést követ el az, aki kritikátlanul próbálja ezen a közeget kívül alkalmazni. Az viszont már nem csupán módszertani probléma, hogy több Nyugaton publikáló feminista író munkájában elhallgatja olyan nők és nőcsoportok tevékenységét, akik véleményem szerint komolyan küzdenek a nők érdekeiért, jogaiért.

Tavaly jelent meg Észak-Amerikában egy, a Kelet-európai nőkről szóló cikk-gyűjtemény. Ebben Adamik Mária, a Feminista Hálózat egyik alapító tagja, néhány oldalon beszél a magyar nők helyzetéről. Írásában kifejti, hogy csak a Feminista Hálózat vett részt az abortusz szigorítása elleni kampányban. Az angliai Glasgow-ban élő Chris Corrin a magyar nőkről írta doktori disszertációját. Az ő írásai se bizonyulnak jobb forrásmunkának, ha a többi magyar nőcsoportról szeretnénk megtudni valamit. Corrin röviden említi a Nőszövetséget, de tévesen a volt Nőtanácsal azonosítja (ráadásul hibásan idézi a csoport magyar nevét). A magyarországi abortusz kampányról beszélve Corrin is csak a Feminista Hálózat tevékenységéről számol be (Corrin, 1992). A szintén Angliában élő Barbara Einhorn több Kelet-európai országról szóló munkájában szintén csak Feminista Hálózatot említi, amikor a magyarországi abortusz vitáról számol be (Einhorn, 1993).

Susan Gal, magyar származású, Amerikában élő kutató munkájában kevesebb mint 4 oldalt szentelt a nők véleményének. Miután hosszasan taglalja a konzervatív és a liberális férfi írók és

politikusok véleményét az abortuszról, Gál kifejti, hogy a nők nem voltak túl aktívak ebben a vitában. A Nőszövetség irattárában talált adatok alapján kiderül, hogy a Feminista Hálózaton kívül nemcsak számos női politikus és társadalomtudós, de több nőszervezet is aktívan részt vett az abortusz vitában és erről a magyar lapok is beszámoltak.

Megkérdőjelezném azt a nézetet, miszerint a Nőszövetség gyakorlatilag egyenlő a volt Nőtanácsal. Akik ezt a véleményt hangoztatják, elfelejtik, hogy a jelenlegi Nőszövetség mögött nem áll támogató, számonkérő, ellenőrző pártállam. A másik fontos különbség, hogy míg az állami szocializmus alatt legalább a jelszavak szintjén elfogadtak női egyenjogúságot, ma ez nem egy népszerű téma Magyarországon. (Nem véletlen, hogy a nőkérdéssel foglalkozó írók sokszor szívesebben publikálnak Nyugaton, mint hazájukban.)

De miért is nem írnak Nyugaton a többi nőszervezetről? A Nőszövetség irattárában található anyagokat még a magyarul jól tudó Susan Gal se kereste meg. Úgy látszik, a Nőszövetség mint lehetséges információforrás sem jöhet szóba. A forrásmunkák felfedezése azonban csak részben ad választ a feltehető kérdésre. Corrin és Einhorn valószínűleg azonos forrásból és azonos interjú alanyokkal dolgozva jutottak ugyanarra a megállapításra, hogy Magyarországon a Feminista Hálózat az egyetlen működő nőcsoport. Van azonban valami más is, ami közös a munkájukban: a kérdések, amikre választ keresnek, ugyanabban a történelmileg, politikailag és kulturálisan meghatározott közegben jöttek létre. Magyarországon azonban legfeljebb az a néhány értelmiségi nő mozog otthonosan ebben a közegben, akik kapcsolatban vannak nyugati akadémikus berkekben működő feministákkal.

A harmadik világbeli feministák évek óta kritizálják azokat a nyugati feministákat, akik a saját Nyugaton kifejlesztett elméleti kereteik közé próbálják beilleszteni a harmadik világban élő nők valóságát. Ez a probléma a Kelet-európai nőkről szóló feminista elemzésekkel is. Hibásnak tartom, hogy a Kelet-európai nőmozgalmakkal foglalkozó irodalom figyelmen kívül hagyja a Nőszövetség tevékenységét,

pusztán azért, mert a volt Nótanács utódjaként kezeli. Nyugati feministák jogosan kritizálják azt, az állam szocializmus alatt kialakult szokást, miszerint a nő csupán anyai és munkásnői szerepet kaphatott. Ezt az elavult, korlátozott felfogást azonban nem lehet egyszerűen a Nyugatról importált feminizmussal felváltani.

Forrásmunkák:

- * Adamik, M.: *Hungary: A loss of Rights?*, *Feminist Review* no. 39, Winter 1991
- * Adamik, M.: *Feminism in Hungary* in Funk, N. et al. eds.: *Gender Politics and Post-Communism*, Routledge (1993)
- * Bishop, B.: *From Women's Rights to Feminist Politics; The developing Struggle of Women's Liberation in Poland*, *Monthly Review* no. 42, November 1990
- * Corrin, C.: *Gendered identities; women's experiences of change in Hungary* in Rai et al. eds.: *Women in the Face of Change*, Routledge (1992)
- * Corrin, C. eds.: *Superwomen and the Double Burden*, Scarlet Press (1992)
- * Einhorn, Barbara: *Cinderella goes to Market Vers* (1993)
- * Eisenstein, Z.: *Eastern European Male Democracies: A Problem of Unequal Equality* in Funk et al. eds.: *Gender Politics and Post-Communism*, Routledge (1993)
- * Funk, N. & Mueller, M. eds.: *Gender Politics and Post-Communism*, Routledge (1993)
- * Harding, S.: *Who Knows? Identities and Feminist Epistemology* in Hartman & Davidow eds., Gendering Knowledge University of Tennessee (1991)
- * Gal, S.: *Gender in the Post-socialist Transition: The Abortion Debate in Hungary* unpublished paper (1993)
- * Hungarian Women's Association: Documents from their archives
- * Nora Jung: *Importing Feminism to Eastern Europe?* paper presented at the 1992 ISSEI Conference in Aalborg, Denmark
- * *East European Women With Western Eyes* paper presented at the 1993 Women's Studies Network (UK) conference in Northampton
- * Lazreg, M.: *Feminism and Difference: The Perils of Writing as a Woman* on Women in Algeria' in *Feminist Studies* 14/1 1988
- * Mohanty, C. et al. eds.: *Third World Women and Feminism* Indiana University Press (1991)
- * Weir, L.: *Limitations of New Social Movements Analysis* in *Studies in Political Economy* #40 Spring 1993

ÜVEGPLAFON

A nőmozgalmi szakzsargon szerint az üveglafon olyan láthatatlan plafon a szakmai pályáiv felsőbb szakaszain, amelybe egy nő óhatatlanul beleveri a fejét, mihelyt az a botor késztetése támad, hogy kiváló szakmai és emberi képességeit ebben a régióban kamatoztassa.

Jómagam is ebben a cipőben járok mostanában.

Negyven évesen, egy évi külföldi posztgraduális képzés után szellemileg, érzelmileg, lelkiileg megújulva keresem a helyem egy, a képességeimnek megfelelő vezető-irányító munkakörben.

Az én korosztályomban és kategóriámban azonban a legtöbb esetben többéves olyan vezetői gyakorlatot vagy egyéb olyan formai követelményt írnak elő pályázati felhívások, amelyekkel látszólag nem rendelkezem.

Egyébként is, a vezető állások pályázati kiírásai és alapkövetelményei tipikusan a férfiakra jellemző pályáivet tükrözik. A dolgozó nők többségének pályáive nem azonos a férfiakéval, vagyis nem egyenesen és felfelé ívelő. Még folyamatos munkaviszony esetén is gyakori, hogy a családi munkamegosztásban elfoglalt szerepük okán sokkal kevésbé mozognak felfelé a munkahelyi számlétron mint férfitársaik, s gyermekeik bizonyos koráig ambíciójuk sem feltétlenül irányul karrierépítésre.

Ez azt is jelenti egyben, hogy a fentieknek *formailag* esetleg nem megfelelő, ám egyébként esetleg alkalmas női pályázók esélye igencsak lecsökken, mivel az első rostan kiesnek, behívásra, személyes elbeszélgetésre nem kerül sor.

Mivel társadalmunkban a magán- és a közszféra még mindig igen erőteljesen különválnak és a magánszférában végzett tevékenységnek, tapasztalatnak nincsen társada-

lmilag elismert értéke, még kevésbé munkaerőpiaci értéke (vagyis nem jelent olyan "társadalmi tőkét", amelyet a férfiak általában jól konvertálhatnak az álláspiacon), ezért sehol sem számítják be azt a 17 évi vezetői posztot és tapasztalatot, amelyet például én saját családom menedzselése során betöltöttem és gyűjtöttem, s amely által bőséges szervezetfejlesztési, vezetéstechnikai, interperszonális, szervezeti-lélektani, kommunikációs és konfliktus-megoldási tudás birtokába jutottam.

Mit tanácsol egy fénykorában levő eszes és böles nőnek, akit formális képzettsége, sokréti és mély élettapasztalata (mind a magán-, mind pedig a közszférában) ellenére úgy érzi, hogy állandóan ama bizonyos üveglafonba veri be a fejét? — kérdeztem a neves fejvadász tanácsadót. Építsek ki informális kapcsolatokat — javasolta — az előítéleteket úgysem lehet megváltoztatni. Barátnóm viszont másként vélekedik. Szerinte ezentúl férfi álnév alatt pályázzak, s akkor lesz esélyem rá, hogy legalább az első fordulón túljutva behívnom egy elbeszélgetésre. Mindössze nőiségemről kell lemondanom, hogy az áhított (mindez ideig szinte kizárólag férfi) klub ajtaja megnyíljon előttem.

Nemrégiben egy egyesült államokbeli nődelegáció járt Magyarországon. Az USA különböző államainak törvényhozó testületeiben dolgozó képviselők a magyarországi nők helyzetével ismerkedtek. Búcsúzóul és bátorításul kaptam tőlük bross formájában egy darabka, *immáron áttört* üveglafont, amelyet lelkesen kabátom hajtókájára tűztek. Otthon megilletődve forgattam a keresztül-kasul töredezett-repedezett üvegdarabot. Ők már áttörték. Lehetséges, hogy egyszer majd én is áttörhetem?

Béres Zsuzsanna

KATÓ

(1908 — 1994)

Nem tudom, mikor bukant fel az apró, öreg hölgy a Forgách utcában, a feministák között. Egyszer csak ott volt, optimistán és derűsen. Mindenből részt vállalt, tüntetésekre járt, cikkeket írt, lapot szerkesztett. Idén tavasszal sikerült megrendeznie első költői estjét.

A Szabad Döntés Jogáért Kampánycsoport munkájának aktív részeseként agítált, aláírásokat gyűjtött a liberális abortusztörvény

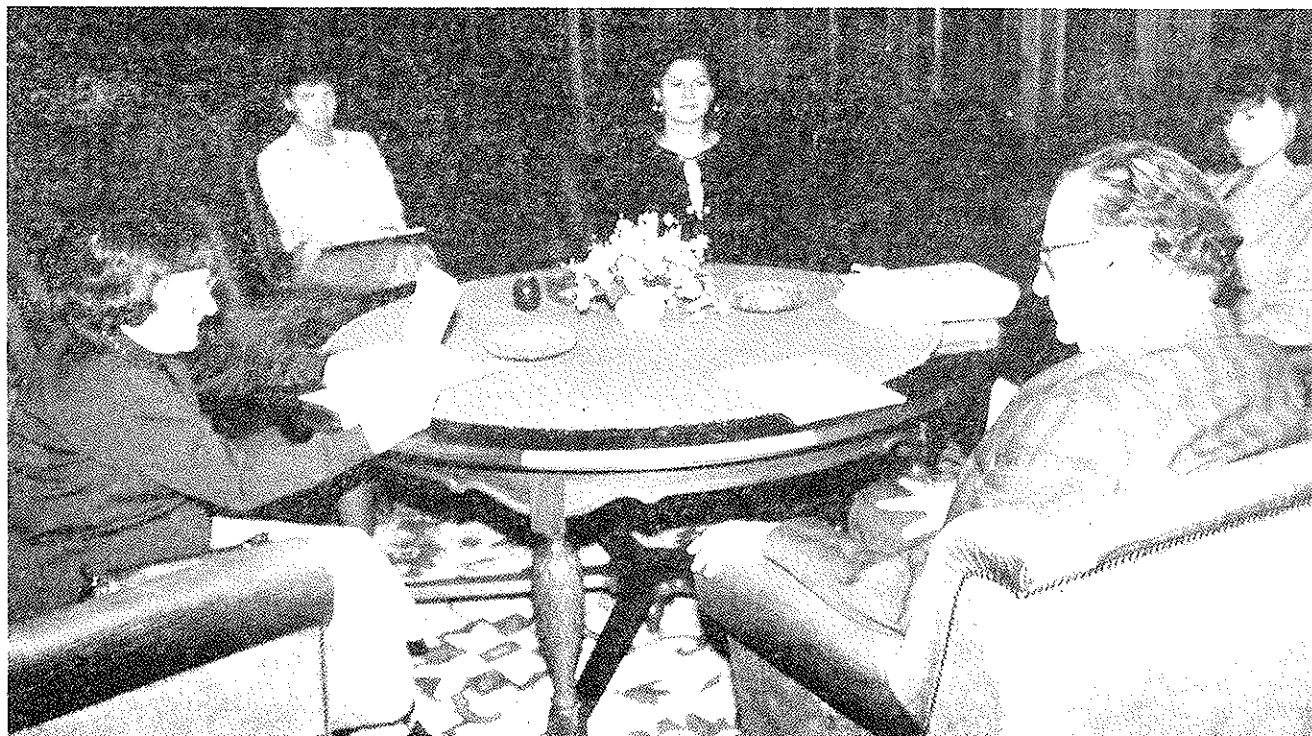
megszületése érdekében. Tagja volt annak a küldöttségnek, amely átadta a tízezernél is több aláírást Szabad Györgynek, az Országgyűlés akkori elnökének.

Özvegy Wank Richárdné — Kató — hamvait szétbordította a szél. Rokonai és barátai egy János-hegyi sétán búcsúztak tőle októberben.

Elenyésző az igazán hiteles emberek száma. Kató ma is az.

A Szabad Döntés Jogáért Kampánycsoport Szabad Györgynél. Előtérben: Wank Kató (Bozzi Vera felvétele)

SZÜLNI JÓ

Igen, szülni jó, még akkor is, ha mindez Magyarországon történik, egy kórházban.

Augusztus végén adta hírül a Népszabadság, hogy Bács-Kiskun megyében az utóbbi három hónapban tizenkét újszülött fertőződött meg ugyanazzal a baktériummal. Mindannyian koraszülöttek voltak, közülük öt kicsi meghalt. A kórház igazgató-helyettese szerint az anyák hordozták magukban a kórokozót, beszélt még kánikuláról és a koraszülöttek kisebb ellenállóképességéről. A megyei tisztifőorvos-helyettes viszont járványt állapított meg és hozzáfűzte, "hasonló esetek az ország bármely kórházában előfordulhatnak".

A halott csecsemők szüleiről, az ott szülő nők hangulatáról nem esett szó a tudósításban. Ez év februárjában én is szültem. Kórházban. Nagyon kedves, jóhumorú orvosom volt, a férjem ott lehetett a szülésnél, amely gyors volt és komplikációmentes. Flórát — ép, érett leány — szülés után rögtön a hasamra tették, az apja mondta, hogy gyönyörű, mindenki mosolygott, boldogok voltunk, mint egy szép mesében.

Ha mindezt rémmesére módosítom, akkor az kiválóan jellemzi a későbbieket. Évek óta hallani az egészségügy áldatlan állapotáról, de személyesen tapasztalni, hogy mintegy harminc anyára és csecsemőre a hét végén egy ápolónő, továbbá egy csecsemőgondozónő jusson, nem akármilyen élmény.

Naponta hatszor hozták-vitték az üvöltő babákat, emeletes tepsikben. Ezerszer gyakorolt rutinmozdulatokkal emelték ki-be őket, csak néha koccant a fejük a hideg vashoz. Öröm volt az anyai szemnek, amint megjelentek a babák a holtfáradt csecsemős hóna alatt összepréselődve, harmad magukkal. Ha sikerült végre mindenkit a helyére tenni, lehetett szoptatni, az ápolónő pedig rohanhatott valamelyik császáros-hoz, akik eközben szünet nélkül jeleztek, hogy segítségre van szükségük.

Sorolhatnám vég nélkül a kellemetlen, kényelmetlen, gusztustalan történeteket. Az ébredést hajnali ötkor az izzadságszagú takarítónő szöszmötölésére. A feleannyi széket az étkezésre kijelölt helyen, mint amennyien vagyunk. A vécé és a fürdőszoba állapota is hálás téma egy "kis színesre", meg a sok felesleges vizit, ahol fontosabb az orvosi hierarchikus sorrend, mint az állapotod...

Nem vagyok kezdő, ezekre úgy nagyjából számítottam. Négy nap és mehettek haza. Őt, mert a gyerek besárgult. Nem úgy, nyolevan százalékuk besárgul. De az én lányom nem akart "kisárgulni". Egyszer már majdnem sikerült neki, aztán még sárgább lett. Ezt akkor is úgy tudtam meg, hogy

Flóra egyszer nem volt a csecsemőgondozónál a szokásos tepszésnél. Azt ajánlotta, kérdezzem meg a gyerekorvost. Megtaláltam, megkérdeztem. Aztán a másikat is megkérdeztem. A harmadikat a férjem kérdezte meg. A negyedik magától jött be a szobámba, mert mondta neki az orvosom, hogy kicsit ideges vagyok. Elmagyarázta, hogy ez nem a szokásos fiziológiai dolog. Azt pontosan nem tudják, hogy micsoda, de vizsgálják, addig sem hozzák ki hozzám, jobb neki ott, infúziót kap, fejjem a tejet, minden csepp aranyat ér, adjam le.

A fejszhez szeparált szobát kértem, furesán néztek rám, de beengedtek egy üres szobába. A tejet tegyem a többiekéhez. A folyosóról nyílt egy kis szekrényke, ami belül, a csecsemők oldalán is nyitható volt. Mindenki ide rakta a lefejt tejet, egyforma, jelzés nélküli edényekben. Erre nem voltam hajlandó, ragaszkodtam ahhoz, hogy az én tejem az én gyermekemhez jusson. Oda jutott. Csak át kellett mennem egy másik részlegbe, Flórát ugyanis közben áthelyezték.

Teltek a napok. A férjem egyre idegesebb lett, már több mint egy hete szültem és azóta nem látta a gyermekét, csak képernyőn keresztül, infúzióra kötve. Nem ájult el, én sem. Tartottuk egymást.

Aztán a gyerek jobban lett és egy szép borús délelőttön kézhez kaptam a zárójelentésemet. Telefonáltam haza, hogy jöhetnek értünk. Átöltöztem, már az ebédemet sem kértem. Néhány ismerősömmel még ittunk egy utolsó capuccinót. Diadalmasan mentem vissza a szobámba az irigyek sorfala között. Már várt az osztályos orvos, a zárójelentésemet kérte vissza. A gyerekorvosok mégsem engedték ki Flórát. Adigra beért a férjem, így együtt tudtunk sírni.

Ekkor az egyik barátnőm — amúgy szakember — megígérte, beszél valamelyik gyerekorvossal. Mint kiderült, hivatalos személynek álcázta magát, biztos ismerte a jelszót is, mindenesetre felvilágosították.

Flóra és Dávid

— Miért nem mondtad, hogy Flórát antibiotikummal kezelik? — kérdezte.

Sikerült kicsit üvölnem. Megtudtam végre, hogy a kis lányom kapott egy fertőzést, csak azt velünk elfelejtették közölni. A többire nem érdemes szót vesztegetni.

Két hét után szabadultunk.

Kétszer szültem kórházban.

Szerencsém volt. Mindkét gyermekem egészséges.

Kép és szöveg: BOZZI VERA

A PILLANAT MÉLTÓSÁGA

Meleg, meghitt légkör. Biztató, nyugtató szavak. Ünneplésség. A szülétség pillanatának méltósága.

Az időt senki nem sűrgeti, az anyai örömök elé néző kismama kiválaszthatja a számára legkedvezőbb, legkényelmesebb testhelyzetet. Sétálhat, üldögélhet a vajúds ideje alatt, vagy zuhanyt vehet. Nincs borotválás, gátmetszés, és nincs az idő rövidségére hivatkozó kapkodás. Van ellenben nyugtató és fájdalmat enyhítő masszáz, a tágulást elősegítő borogatás.

Geréb Ágnes szegedi szülészorvos néhány éve próbálja Magyarországon a közvéleménnyel elfogadtatni a *szelidszű-*

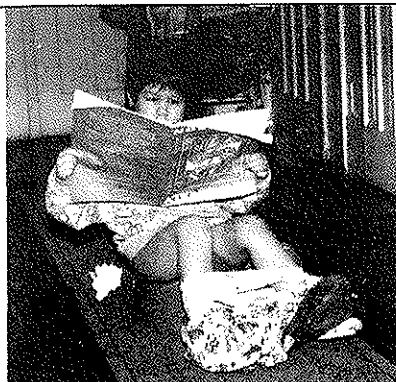
letés intézményét, egyelőre intézményesítetlenül. Kezdeményezését a féltékeny szakmai körök nem fogadták örömmel. Ómaga kórházi, szülészorvosi munkája során figyelt fel arra, hogy a kórházban rutinszerűen végzett, indokolatlan esetben is alkalmazott beavatkozások, bizonyos — az egyének igényeitől függetlenül — betartandó előírások, a hideg, nem egy esetben parancsuralmi légkör nemhogy segítené a szülés lefolyását, hanem a komplikációk, nehézségek forrásává válhatnak. A szülés normális menetének a garanciája Geréb Ágnes tapasztalata szerint tehát nem a kórházi műtőasztal, hanem a szülésnél jelenlévők felkészültsége, odaadása és egymásra figyelése, a szülés természetes folyamatának végigkísérése.

A kórházak az ideális természetes körülményeket nem tudják nyújtani. Az indokolt eseteket kivéve nem is kéne tehát kórházban folynia minden szülésnek. Ehhez azonban egy rendkívül jól kiépített rendszer kell: a terhesgondozástól a szülésnél való jelenlétig a feladatokat az erre megfelelően képzett szülésznők végezhetnék.

A változtatás első lépéseként Geréb Ágnes és az ALTER-NATAL alapítvány egy *születésház* létrehozásába kezdett. A tavalyi, 1993-as parlamenti költségvetés Rózsa Edit képviselő indítványára 32.6 millió forintos támogatást szavazott meg a születésház javára. Ebből az alapítvány ez idáig még egy fillért sem látott, most már nem is fog. Mint ahogy néhány hete a Népjóléti Minisztériumban rendezett sajtótájékoztatón elmondták: a pótköltségvetés az eddig az adminisztráció hálójában vergődő pénzüsszeget végleg visszavonta a születésház támogatásától. A szülészeti Szakmai Kollégium egy hosszú év leforgása alatt sem volt képes véleményezni a születésház tervét, lehetetlenné téve ezzel a ház működésének legális beindítását. Az, hogy a munka az Aranka utcai születésházban megiscsak elkezdődött, egyelőre a Soros Alapítványnak köszönhető.

Az évek óta tartó ellenkampánynak — ami a természetes, otthon lezajló szülés ellen fordult — a születésház alternatívája véget vehetne. Hiszen egyben kínálna egy meleg, otthoni légkört, de a korábbi szülészothonok gyakorlatához hasonlóan szükség esetén a kórházi felszereltség is rendelkezésre állna. Nem a helyszín a lényeges csak, hanem a szülétség folyamatáról való gondolkozásmód, értékrendszer is, az életet adó nő iránti tisztelet.

A. J.

Nőszemély

A Feminista Hálózat lapja (Ára: 75,— Ft)

Szerkesztettek:

Acsády Judit, Bozsi Vera, Bullán Nilda,

Előkes Irén, Borbála

Glómp: Wimmeritz Mária

Tördelés: Kochs Péter Zoltán

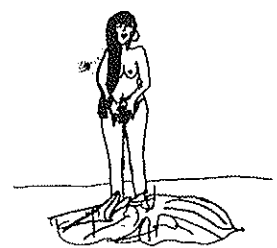
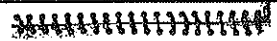
A szerkesztőség címe azonos a Feminista

Hálózat címével:

1399 Budapest Pf. 701/1092

Nyomdai munkálatok:

MEDIANT Tipográfiai Műhely

Daniela

fogalmazza meg magát, amely a *patriarchális* rendszer azon mechanizmusait támadja, amelyek lehetővé teszik a hatalommal való visszaélést a nők kárára. A nők csoportjait — természetesen a társadalmi helyzethez kötött sajátosságok figyelembe vételével — a feminizmus mint *diszkriminált* csoportokat tételezi, akikkel szemben az egyes jogrendekben eltérő módon ugyan, de még kimutatható a hátrányos megkülönböztetés. A társadalmi analízis és kritika mellett a feminizmus kidolgoz különféle olyan eszközöket, amelyekkel a döntéshozókra nyomást lehet gyakorolni, vagy a közvélemény figyelmét fel lehet kelteni és a nők önszerveződését ösztönözni.

A *gyakorlati feminizmus* mindig egy adott társadalmi helyzetben és adott társadalmi problémára reagáló aktuális irány, vagy az egyes mozgalmak aktivitásának háttérdecolója.

A *feminista elmélet értékrendszer*, amely az egyes társadalomtudományi, politikai, filozófiai, irodalomtudományi, szépirodalmi, vagy más művészeti ágak újabb irányzatát alkotja.

A gyakorlati és elméleti megközelítések stílusa, érvelési rendszere, gondolati felépítése eltérő. Az előzőt az alakítja, hogy politikai erőként hatni kíván, tehát a pragmatizmusa mellett élnie kell egyes hatást keltő, retorikus, propagandista stilisztikai elemekkel. A feminizmusra, mint elméletre a rendszerszerű gondolati építkezés, a logikai érvelés jellemző. A feminizmusra, mint művészeti irányzatra jellemző, hogy autonóm, alternatív szubkultúrát hoz létre. Amnyiban alternatívája az eddigi művészeti irányzatoknak, hogy alapmotívuma a *reflektált női lét*, amely alternatívát jelent a reflektálatlan, vagyis itt, a patriarchális értékrendbe illeszkedő léttel, szemléletnődall szemben.

A feminizmus természetesen sok más szempont szerint is tagolható.

A feminista gondolat kibontakozása Magyarországon

A századforduló táján Magyarországon már többszáz nőcsoportot tartottak számon, javarészüik jótékonyági egyesület, vagy úriasszonyok köre volt. Tevékenységük a társadalmi, kulturális élet szervezését, iskolák működtetését, a rászorulókat támogatását jelentette. Az a társadalomkritikai mozzanatot, ami a feminista megközelítés jellemzőjeként tartható számon, még nem találjuk meg ezekben a körökben.

A nőkérdés irodalma könyvtáryira nőtt a múlt század közepe és a századforduló között. Az első feminista hangvételű művek egyike Geöcze Sarolta (később a *Feministák Egyesületének* tagja) tanulmánya, ami 1899-ben jelent meg *"A nő a modern társadalomban"* címmel. Ebben a szerző a szocializáció szerepére hívja fel a figyelmet a nők jellegzetes karakterjegyeinek kialakulásában, valamint rámutat az előítéletek rendszerére, melyek fenntartják a nemekről alkotott sztereotípiákat. Mindezt személyes "öntudatosodásának" szempontjából írja le, vagyis hitelesen beszámol arról, hogyan tudott kibújni reflektálatlan női szemléletéből és hogyan tudott valamely élmény hatására rálátást szerezni azokra a korábban általa is elfogadott elvárás- és nézetrendszerre, amelyek női létét megszabják. Geöcze Sarolta eseté-

ben ez az élmény a korabeli angol társadalommal való megismerkedés, és a nők angliai helyzetének tanulmányozása volt. A magyar nőkhez képesti nagyobb önállóságuk, társadalmi fesztelenségük, önbizalmuk szembeötlő volt a visszahúzódsra, függésre, önállótlanúságra nevelt pesti polgárlányak. Az Angliában megfigyelt viselkedésminták kapcsán döbben rá saját előítéleteire a két nemmel kapcsolatban.

A feminizmussal, mint a fentebbi problémák kezelésére irányuló alternatívával kapcsolatban Geöcze Sarolta felvázolja a feminizmuson belül meghúzódó, talán azóta is legerősebb dilemmát, kettősséget. Ennek lényege az, hogy a társadalmi szerepek megváltoztatását a nők "férfi" pozíciókba kerülésével kívánják-e elérni, és ez jelenti-e a nők "elférfiasodását", avagy a nőmozgalom célja inkább a nők "természetes adományainak" kiteljesítésére épít, vagyis a nőnek mondott jellegzetességek társadalmi rangra emelését (például gyengédség, megértés, együttérzés, kölcsönös támogatás, erőszakmentesség, együttműködés stb.). E dilemma megfogalmazásának számtalan változata létezik a feminizmus irodalmában, és megjelenik a legújabb elméleti felvetések között is. A válasz kidolgozására tett kísérletek közül a probléma legmélyére hatolóak a "férfias" és "nőies" kategóriák kialakulásának történelmi, társadalmi összetevőit elemzik.

A nők társadalmi presztízsének emelését Geöcze Sarolta nem csak fölülről jövő változtatásoktól várja, hanem a *nő felelősségét* is megjelöli abban, hogy amennyiben saját társadalmi szerepkészletét, és a nemre iránti elvárásokat és attitűdöket megváltoztatni kívánja, akkor szellemileg is emancipálnia kell, vagyis a nőnek saját, független gondolkozásmódot, erkölcsiséget kell kialakítaniuk. Ez a gondolat előrevetíti azt a később kialakuló problémakört, hogy a nők alkotmányos egyenjogúsítása, politikai jogai, és teljes foglalkoztatásuk (lásd például a szovjet típusú, államszocialista berendezkedésű rendszerekben) sem hozzák magukkal feltétlenül a nők emancipációját az adott társadalomban.

Az elemző hangvétel mellett rövidesen megjelennek az explicitabb társadalomkritika, és feminista programot megfogalmazó írások. Mársits Rozina *"A XX. század asszonya"* című munkájában a szocializáció döntő szerepére hívja fel a figyelmet. (Újabb kifejezéssel elve rámutat a nemek társadalmilag konstruált voltára.) Az eltérő női mentalitás okát tehát nem biológiai eredetűnek tartja, hanem az oktatás következményének. A nők szellemi képességeinek elhanyagoltságát szintén a rendszer mechanizmusának részeként fogja fel és nem a nők egyéni képességeinek fejletlenebb voltával magyarázza.

Az elemzéssel azt az igényt kívánja alátámasztani, hogy a modern társadalomban a nőt a férfival azonos jogok és köteleességek illetik meg, de a "nőfelszabadítás" nem csak a jogrend megváltoztatását kell, hogy jelentse, hanem "az előítéletek sötét kódéből" való kiszabadulást is

A feminista gondolkodáshoz kapcsolható az az irányzat is, amely a munkásmozgalmakon belül a nők helyzetével foglalkozott. A szociáldemokrácián belül Gárdos Mariska neve jelzi azt a politikai aktivista vonalat, amely a nők választójogáért küzdött. Ez az irányzat saját magát a "burzoá feminizmussal" szemben fogalmazza meg, a proletárnők feminizmusaként. Fő érve erre az, hogy a középosztály feminizmusában nem látják a törekvést arra, hogy a munkásnők szavazatáért is küzdenének. (A korabeli doku-

mentumok nem támasztják alá a vagyonos női rétegek előnyben részesítését, hiszen a Feministák Egyesülete az általános választójog bevezetését sürgette.)

A feminizmus árnyalt, morálfilozófiai megközelítését fogalmazza meg Perczelné Kozma Flóra unitárius lelkész nő. Írásait a század első évtizedétől kezdve több kötetben is publikálták, előadásai, felolvasásai pedig igen népszerűek voltak.

A feminizmust Perczelné Kozma Flóra a XIX. századtól lezajlott társadalmi változások természetes velejárójának tartotta, vagyis a nők társadalmi pozíciójának változása hozta magával az egyenjogúsodás igényét. A feminizmust, egyben az emberiség iránt érzett felelősségvállalás manifesztációjának véli. Ezzel tulajdonképpen megfogalmaz egy korai *esszencialista* véleményt, miszerint a nőket biológiai indíttatású, anyai és gondoskodói hajlamaik vezetik arra, hogy tevékenységükkel egy nagyobb közösségről (társadalom, emberiség) gondoskodjanak.

Perczelné Kozma Flóra korának konkrét társadalmi kérdéseivel is foglalkozott, például a nők gazdasági kiszolgáltatottságának, a prostitúciónak és a lánykereskedelemnek a problémakörével. A prostitúció kriminalizálásával kapcsolatban felteszi a kérdést, miért csak a prostituált nőt tartják társadalmi problémának. Rámutat arra, hogy a kor erkölcsének elfogadott intézménye a férfiak házasságon kívüli nemi élete, ugyanakkor a nők, akiknek a kegyeit ezek a férfiak élvezik mély megvetés és kizártság áldozatai. *"Higgadt és tudományos fejtegetésekkel ezerszámra predesztinálják szerencsétlen asszonytestvéreinket a bűnös életre; az erkölcsstelenségben osztozó, sőt az erkölcsstelenséget provokáló másik nemet pedig meghagyják a tekintélyt képviselő piedesztálon."*

A családi milió elemzését és kritikáját nyújtja Wilhelm Szidónia *"A szerelem, házasság feminista tükörben"* című, 1908-ban megjelent könyvében. A polgári házasságokat, amelyekben a nő gazdaságilag ki van szolgáltatva a jövedelmet egyedül a hához hozó családfőnek, és e gazdasági eltartottságért cserébe a nő lemond saját szexualitásáról, Wilhelm Szidónia a prostitúcióhoz hasonlítja.

Érzéletes leírását adja, mindazoknak a pszichológiai folyamatoknak, amik a polgári házasságban a nőben lezajlanak; részben a fölöslegesség, érték és funkciótlanág helyzetéből fakadó frusztrációk, másrészt a függő helyzet konzervált önállótlanág, bizonytalanság érzései. Kiemeli még azt, hogy a nőknek milyen ellentétes elvárásoknak kell eleget tenni (például házas, jó anya és egyben a csábos szerető).

Wilhelm Szidónia összefüggésbe hozza az elfojtást és a kreativitást, így egyben univerzálissá is tágítja elemzését, amely szerint a nők másoktól függő pozíciójuk és saját képességeiket és vágyaikat elfojtani kényszerülő élethelyzetük miatt nem képesek a férfiakéhoz hasonló alkotásokra, teljesítményekre.

Munkájának második fele már egyértelműen feminista programbeszéd, amelyben a megoldásra váró társadalmi problémákat sorolja fel a szerzőnő. (Például a nők előtt megnyitandó pályák, anyasági pótlék, cselédség intézménye, törvénytelen gyerekek jogi egyenlősége, prostitúció, fogamzásgátlás, nemi felvilágosítás, kocdukáció, a nők politikai befolyása.)

A feminizmus legjelentősebb hazai orgánuma és egyben propagálója a *"Nő és a társadalom"* című, 1907-től megjelenő havilap lett. (1914-től *"A nő"*). Szerzői a feminizmus

értékrendjének szempontjából szólnak hozzá társadalmi kérdésekhez. A "Nő és a társadalom"-ban a feminista aktivistákon kívül publikáltak a kor jelentős irodalmárai, jogásza, szociológusai, közéleti személyiségei, így például többek között Dirner Gusztáv, Jászai Mari, Ignotus, Harkányi Ede, Máday Andor, Márkus Dezső, Schwimmer Rózsa, Stein Fülöp, Szász Zoltán stb. A lap szerkesztőnöje, Schwimmer Rózsa a tizes évek ismert feministája és az 1920-as, 1930-as évek nemzetközileg elismert (akkorra már az Egyesült Államokban élő) békepolitikusa. A következő hosszú listában jelöli meg a feminista lap által érintett témaköröket: nőmozgalom története, nőmozgalom szakkérdései, úgymint: anyaság, háztartás, házasság, nemi élet, prostitúció, leánykereskedelem, nemi felvilágosítás, nevelés, oktatás, koedukáció, szociális munka, gyermekvédelem, kultúrmozgalmak, polémiák, szépirodalom.

A lap nyomon követi a hazai feminista szerveződésnek, az 1904-ben alakult "Feministák Egyesületének" a tevékenységét.

Az első magyarországi feminista csoportosulás az *International Women's Suffrage Alliance* nevű nemzetközi szervezethez kapcsolódva alakult meg. Hazai elődszervezetük a *Nőtisztviselők Országos Szövetsége* volt. Tevékenységük legfontosabb céljának a nők szavazati jogának kivívását tekintették. Magyarországon a parlament munkájához kapcsolódva három alkalommal vettek részt a feministák aktívan a választójogi reform törvénytervezet elfogadtatásában, mint politikai nyomást gyakorló csoport. (1905, 1908, 1912).

A *Feministák Egyesülete* a századelő civil társadalmi szervezeteinek sorában elfogadott és megbecsült funkciót töltött be. A politikai és a tudományos közéletben folyamatosan ébren tartották a női egyenjogúság kérdését. Rendezvényeikkel, felolvasóestjeikkel, előadás-sorozataikkal és egyéb akcióikkal a pesti közvélemény elé tárták a nők társadalmi helyzetével kapcsolatos kérdések feminista megközelítését. Az ő révükön kerültek a magyar sajtóba új témák, mint például egyebek közt a koedukált oktatás, a szexuális felvilágosítás, a központi háztartások gondolata.

Az I. Világháború után háború ellenes tevékenységei miatt az Egyesületet a baloldali erőkkel azonosították, és működésüket ellehetetlenítették. Több feminista emigrált. 1946-ban újjáalakult a Feministák Egyesülete, de 1949-ben Belügyminiszteri rendeletre tevékenységüket betiltották.

A hazai feminista törekvések támogatói között szép számmal voltak a kor nevesebb közéleti személyiségei, írói, gondolkodói. A férfiak támogatása társadalmi csoportba szerveződve is megnyilvánult, 1911-ben létrejön egy csoport *Férfiliga a nők választójogáért* elnevezéssel.

A feminizmussal foglalkozó korabeli férfiszervezők (pl. Jánossy Gábor, Kozma Gyula, Kenedi Géza) munkái érdekes hasonlóságot mutatnak. Míg egyrésztől üdvözlik és modern, haladó irányzatnak tartják a feminizmust (legtöbbször ekkor a nők választójogi küzdelmeit értve alatta) egyöntetűen kiállnak amellett, hogy az egyenjogúsítás szélsőségeitől óvjának, vagyis, hogy a nők el ne veszítsék nőiességüket.

"A feminizmus felett most már nálunk sem lehet napirendre térni. Az eszme hódító erejét, terjedését nem akadályoz-

hatják meg az ismeretes megunt frázisokkal, hogy tudniillik a nő nem való a közpályára, maradjon meg a természet rendelése szerint való hivatása körében, a családban, legyen anya, feleség, dajka, cseléd, rabszolga, maradjon meg régi alárendelt szerepében (...) Ezeket a "magyar" frázisokon már hála Isten túl vagyunk." (1911)

A feminizmus jelenlegi hazai megítélésében sokkal inkább az elutasító, a problémakör egész legitimitását megkérdőjelező beszédmód maradt fent és él a köztudatban. Politikailag ez azért érdekes kérdés, mert a századelő radikális értelmisége (szocialisztikus és liberális értékrenddel) egyértelműen kiállt a feminizmus mellett, mint ahogy a szociáldemokrácián belül is elfogadottá vált a nők jogaiért küzdő irányzat. Egyedül politikai ellenfelek, a centrista és jobboldali körök kérdőjelezték meg egyedül a nők egyenjogúságát. A II. Világháborút követően az ötvenes évekre megfogalmazódó ortodox marxista államideológia a századelő feminista törekvéseit már nem haladó, hanem reakciós iránynak bélyegezte. Azzal, hogy a feminizmus történelmi jelentőségét negligálta, és a közvélemény előtt fenntartotta a "kékharsnyákról" alkotott gúnyképet, tulajdonképpen a háború előtti legkonzervatívabb nézetekhez csatlakozott. Érdekes módon az államszocialista rendszernek az 1970-es 1980-as évekre kialakult belső liberális-demokratikus ellenzéke sem ismerte fel a feminizmus haladó, és mindenfajta államuralmi önkény ellenes mozzanatát. Még a leghaladóbb értelmiségi körökben is megmaradt a feminizmust elutasító, az önérzetes, aktív, független nőt pedig nevétségessé tevő nézet.

Az 1989 óta zajló rendszerváltási folyamatokban megfogalmazódó politikai irányok újabb svédcsavarral az előző rendszer államideológiájaként aposztrofálják a feminizmust, összemossa az alulról jövő, autentikus nőmozgalmi törekvéseket a hivatalos, államilag, felülről diktált "emancipációval". A "nők jogait" így mosták össze a hazai politikai közvéleményben az államszocialista rendszer alkotmányban rögzített nőpolitikai ideológiájával. A feminizmus legitimitását tehát kétszeresen is nehéz visszaszerezni, hiszen minden olyan politikai irányzat, amely saját szociálistikusként, emancipatórikusként, vagy a hátrányos helyzetben levő társadalmi csoport érdekeit védőként fogalmazza meg, szembekerül azzal a nehézséggel, hogy politikájának terminusait az előző rendszer államideológiájával összemossák, és érvényességét így megkérdőjelezzik.

A képek az 1913-as budapesti szüffrazsett kongresszuson készültek. (Vasárnapi Ujság, 1913. 25. szám)

NaNE!

NŐK A NŐKÉRT EGYÜTT AZ ERŐSZAK ELLEN

A következő oldalakon bemutatjuk az 1994 februárjában létesült női segélyvonalat. Mielőtt ezt megtennénk, utalnunk kell arra a jelenségre, amely a tömegtájékoztatás szinterein tapasztalható nap mint nap: hálás témaként — vérmérséklettől függően kacintva, szarkazmussal, vagy megrovóan — tudósítják a nagyközönséget a “nyugati nőszervezetek” olyan túlzásairól, amelyek egy “szemtelen” pillantás miatt is rendőrért kiáltanak.

Minden ilyen nevetséges esetről részletekbe menően és ismételten értesülünk, a feminista mozgalomban és az *elismert* kutatóműhelyekben folyó komoly munkáról szinte soha.

Reméljük, hogy csupán a jóindulatú aggodalom, a féltés indította el ezt a tendenciát: nehogy a magyar nőtársadalom is besétáljon a csapdába, nehogy elmergesedjen a férfi-nő viszony, nehogy hadszíntérré változzon a nemek kapcsolata.

Bízunk abban, hogy csupán ettől féltenek minket, de attól nem, hogy sorsunkat tárgyszerűen és higgadtan átgondoljuk, tényeket gyűjtünk és azokat józanul megvizsgáljuk, tapasztalatainkat összevessük másokéval, a történések okait firtasuk.

1994-ben a család évében sokszor szóba kerül, milyen fontos a család. Ritkábban esik szó azonban arról, hogy a család nem mindig nyújt elég szeretetet, biztonságot tagjainak, gyakran megfélemlítésen és erőszakon alapul.

A társadalmi feszültségek sok esetben a családokban csapódnak le, ahol erőszakot váltanak ki, évről évre emberek százezreinek okozva testi és lelki kínokat. Az erőszak mindig a gyengébbek, védtelenebbek ellen irányul — különösen a nők és a gyermekek ellen.

A rendelkezésre álló bűnügyi statisztikák adataiból megállapítható, hogy az összes 14 éven felüli női áldozatnak mintegy negyede családon belüli cselekmény sértettje. Különösen kiemelkedő a családon belüli erőszak a személy elleni bűncselekményeknél és ezen belül is elsősorban az emberölésnél, ahol a női áldozatok kétharmada otthonában válik sértetté, valamint a testi sértéseknél, ahol a női áldozatok 40%-a családon belül szenved el a sérülést. Döbbenetes nemzetközi adat, hogy az erőszakos családban felnőtt gyermekek 52%-a felnőtt korára maga is erőszak áldozata vagy

elkövetője lesz. A családban tapasztalt minták így öröklődnek és terjednek tovább.

Az erőszak áldozatainak helyzetét súlyosbítja, hogy a nyilvánosság — beleértve igen sok szakembert: rendőrt, bírót, orvost, tanácsadót — nem tanúsít elég együttérzést, megértést. Sőt, elterjedt az a vélemény, hogy maguk az áldozatok hibásak az ellenük elkövetett erőszakért. Emiatt gyakran magukra maradnak, nem találnak megfelelő segítséget, támogatást, kiutat.

Az erőszak csökkentése és megelőzése céljából hoztuk létre a Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen (NaNE) egyesületet. Abban szeretnénk segíteni, hogy akit erőszak ér, tudja azt, mit tehet ellene, tudja azt, hova, milyen jellegű segítségért fordulhat, milyen lehetőségei vannak.

Alapelvünk, hogy nem hozunk döntéseket mások helyett: a segélykérő mindig maga határozza meg lépéseit.

Hisszük, hogy mindenkinek joga van a félelem nélküli élethez. Minden nőnek és gyermeknek joga van ahhoz, hogy védelmet, támogatást kapjon, hogy tiszteletben tartsák kívánságait, egyéni döntéseit.

A NaNE tevékenysége

Segélyvonalat működtetünk 1994 február közepe óta (216-1670). A segélyvonalon (melyen kizárólag önkéntes segítők nyújtják ezt a szociális szolgáltatást) meghallgatjuk a hozzánk fordulót, segítjük problémái reális megítélésében, amennyiben igényli, lelki, jogi és orvosi tanácsokkal látjuk el, illetve tovább irányítjuk megfelelően képzett szakemberekhez.

Tudva azt, milyen fontos szerepet játszik az erőszak mindenkori elfogadásában a nevelés, a média, a közvélemény és a jog, hosszú távú *felvilágosító kampányt* indítunk. Szeretnénk szembeszállni azzal a gondolattal, hogy az erőszak elkerülhetetlen, de legalábbis elfogadható társadalmi jelenség. Célunk az emberi konfliktusok erőszakos kezelésének csökkentése — a későbbiekben tananyagot dolgozunk ki, törvénymódosításokat kezdeményezünk.

A fenti célok érdekében konferenciát szerveztünk 1994 május 27. és május 29. között Budapesten, az ELTE Pollack Mihály téri épületében ERŐSZAK ÉS DEMOKRÁCIA címmel, a magyar résztvevőkön túl külföldi szakértők közreműködésével. E konferenciának komoly sajtóvisszhangja volt.

A segélyvonal eddigi működése egyértelműen bizonyítja, hogy nagy igény van ilyen jellegű telefonszolgálatra, nem csupán Budapesten, hanem vidéken is.

Azt szeretnénk, ha minél kevesebb embert érne erőszak, és ha munkánk minél hamarabb fölöslegessé válna. Céljaink

megvalósításához kérünk támogatást és megértést az erőszak áldozatai számára.

A NaNE Egyesület eddigi támogatói

Nyitott Társadalom Intézet, Budapest
Fővárosi Önkormányzat Humanitas Civitatis Alapítvány
Kanadai Nagykövetség
FIT — Frauen Initativ, Thüringen
SOS Segélyvonal, Belgrád
Autonóm Nők Háza, Zágráb
Ariadne-Gaia Alapítvány
Sarah Woodhouse, Egyesült Királyság
Kelet-Nyugat Nőhálózat
US AID Magyarországi nonprofit támogatás

A NaNE Egyesület non-profit szervezet, mely a bántalmazott nők és gyermekek számára indított segélyvonallal új szociális szolgáltatást indított el Magyarországon. A szolgáltatást önkéntes segítők nyújtják, akik szakemberek iránymutatásával sajátítják el az ilyen tanácsadáshoz szükséges készségeket.

Statisztikai adatok a nők elleni erőszakról világszerte

Az USA volt egészségügyi minisztere szerint az Egyesült Államokban évente 3-4 millió nőt ver meg a partnere. Legalább 15 millió nőt ért már bántalmazás valamikor élete során.

Az egyesült államokbeli nők körében a verés leggyakoribb oka a sértéseknek. Emiatt többször keresik fel az elsősegélyt nyújtó helyeket, mint gépkocsi baleset, rablás és nemi erőszak okán összesen.

Dél-Afrikában másfél percenként megerőszkolnak egy nőt, ez évi 386 ezer megerőszkolt nőt jelent.

Bangladeshben az összes gyilkosságok 50%-ában férjek ölik meg feleségeiket.

Barbadoson egy, az egész szigetre kiterjedő — véletlenszerű mintán alapuló — felmérés szerint kimutatta, hogy majd minden 3 nőből 1 szexuális bántalmazást szenvedett el gyermekkorában. Harminc százalékot felnőtt korában vertek. Minden 17 esetből egyben súlyos, állandósult verést jelentettek a válaszadók.

Az Egyesült Államokban az elsősegély részlegket felkereső nők 22-23%-a ezt a folyamatos bántalmazás során elszenvedett sérülések miatt teszi.

Az Egyesült Államokban 10 meggyilkolt nő közül kilencet férfiak ölnek meg, az esetek felében a férfi a nő férje vagy élettársa.

Norvégiában egy véletlenszerű mintán alapuló felmérés során, amelyet nőgyógyászati betegek között végeztek, a férfakkal már valaha is élt nők 25%-át partnere fizikailag és/vagy szexuálisan bántalmazta.

Kanadában egy kormánybizottság becslései szerint minden negyedik leánygyerek és minden tizedik fiúgyerek szexuális bántalmazást fog elszenvedni 17 éves kora előtt.

A WHO (Világégeszségügyi Szervezet) szerint több, mint 80 millió nőn végeztek el szexuális műtetet ("női körülméletést") az afrikai kontinensen.

A nők elleni erőszak egészségügyi hatásai

A leánygyerekekkel szembeni diszkrimináció az indiai Punjab államban olyan erős, hogy a 2 és 4 év közötti lánygyermek halálózási rátája kétszerese a fiúkénak.

A megvert nőknek négyszer vagy ötször gyakrabban van szüksége pszichiátriai kezelésre, mint azoknak, akiket nem vernek.

Egy nagy Bombay-i kórházban végzett magzatvíz-vizsgálati tanulmány adatai szerint a nőnemű magzatok 95%-át abortálták.

Az összes női alkoholistának 45%-a szenvedett az élete során bántalmazást az alkoholfüggőség kialakulása előtt.

A bántalmazott gyerekek mamáinak 45%-a maga is bántalmazott. A legtöbb ilyen esetben az apa mind a nőt, mind a gyermeket veri.

Ezeket az adatokat Lori Heise állította össze a Violence Health and Development Project, Center for Women's Global Leadership (Erőszak, Egészség és Fejlődés Projekt, Központ a Nők Globális Vezető Szerepéért), Rutgers University számára.

A nagy kliségyár — avagy a nők és a férfiak viszonyáról

Nem minden nőt áldott meg a sors darázsdérékkal, hosszú combokkal, formás keblekkel és csókos ajkakkal. Mint ahogy a férfiak sem sikerültek mind szívödöglesztően jóképűre, izmos és örökké fiatal testekkel. Az istennők és istenek tulajdonságai azonban itt vannak mindannyiunkban: embe- rek vagyunk.

A szexizmus egyike azon jelenségeknek, amikor két ember nem egyenlő méreével méretetik, nem egyenlő társadalmi megítélésben részesül. Akad még hasonló jelenség, ezek talán közismertebbek: a rasszizmus (faji megkülönböztetés), a vallási alapú diszkrimináció, a homoszexuálisokkal szembeni megkülönböztetés és így tovább. A szexizmus esetében az eltérő megítélés alapja a nem (sexus): egy ember férfi vagy női mivolta. A társadalom patriarchális (férfiuralmi) viszonyaiból adódóan a szexizmus legtöbbször a nők ellen irányul. A "szexista" gyakorlatilag a nőket lekezelő, megalázó megnyilvánulások jelzője. Használják a nőből csak a testét, a nemiségét észrevető férfi leírására is.

A szexizmus és a nők elnyomása éppoly bonyolult szociálpszichológiai összefüggésrendszeren alapszik, mint például a rasszizmus, a faji előítéletesség. Csakhogy annak felismerése, hogy itt is elnyomásról, hatalmi viszonyról, alá-fölrendeltségről van szó, sokkalta kevésbé jellemző, mint bármely más elnyomás esetében, hisz ez a fajta uralmi helyzet a társadalom 50%-ának (a férfiaknak) kényelmet és biztonságot nyújt, és kialakult a társadalmi szokásoknak egy olyan rendszere, amely az elnyomásnak sokkal szubtilisabb, kevésbé megfogható formáit biztosítja.

A magyar társadalomban, a viselkedési és kommunikációs szokásainkban, kultúránkban nagyon erősen él a szexizmus. Ez azt is jelenti, hogy mindennapi életünk szerves részévé válik: nap mint nap találkozunk a nőket diszkrimináló jelenségekkel, szóbeli és képbeli megnyilvánulásokkal. Nehéz persze pontosan meghatározni, hogy mi a szexista kép, reklám, vicc, magatartás. Ez egyrészt mindenkinek a szubjektív ízlésén múlik, az egyéni érzékenységén, türehszárán, másrészt az adott társadalmi közeg kulturális beállítottságán. Az alábbiakban a hétköznapi néhány olyan területét szeretnénk feltérképezni, ahol változó mértékben, de érzékelhetően jelen van a férfiak nőkkel szembeni előítéletessége.

Jószándékú és udvarias gesztusok a férfiak részéről,

melyek a társadalmi illem részei. Szexista lehet az a jószándékú és udvarias gesztus, hogy az "úr" felsegíti a "hölgy" kabátját az étteremben, színházban stb. Miért lenne ez sértő a nőre nézve? Egyrészt patronáló, atyáskodó gesztus, mellyel a férfi érzékelteti, hogy ő vigyáz a védtelen nőre, másrészt — főként alkalmi ismerősök esetében — sok nő érzi úgy, hogy a férfi ezáltal belép az ő személyes terébe, indokolatlanul közel kerül hozzá. Ehhez hasonló szokások, hogy a férfiak előreengedik a nőket, kinyitják nekik az ajtókat, elveszik tőlük a nehéz csomagokat. A nyugat-európai, s főként az amerikai nők mindig meglepődnek az ilyen gesztusokon, elutasítják azokat, mondván: egy felnőtt nő van olyan nagylány, hogy fel tudja venni egyedül is a kabátját, ha pedig nehéz neki a bevásárlószatyor, majd megkéri ő a

férfit, hogy segítsen. A vacsorameghívástól kezdve a kézcsókig a hagyományos társadalmi illemtan arra épül, hogy a nőket gyenge, gyerekes, önállóan lényekként kezelje, ugyanakkor a magánélet legtöbb területén (háztartás, gyermeknevelés, szexualitás) a férfiak magukra hagyják a nőket, vagy nem figyelnek oda igényeikre. A kelet-európai nők számára azonban a fenti magatartásformák megszokottak, valószínűleg csak kevesen találják őket zavarónak. Az "udvariaság" a magyar nők körében is általánosan elfogadott, sőt elvárt magatartás, s ez is hozzájárul a nőkről alkotott tradicionális kép fennmaradásához.

A nők ábrázolása a reklámokban

A rendszerváltás óta eltelt öt évben hatalmas léptekkel terjeszkedik a reklámpiac. A nők megjelenítése a magyarországi hirdetésekben — az újságokban, az elektromos médiában és a köztéri óriásplakátokon egyaránt — folyamatos felháborodást válthatna — és vált — ki a szexizmusra érzékeny közönség körében. A nőket, leginkább pedig testüket, rendszeresen dísz tárgyakként ábrázolják, különböző termékek eladásának elősegítésére. (A klasszikus és kirívó példa az autó és a nő, mint a sikeres férfi státuszszimbólumai.) A nő a reklámban az étvágykeltő dekoráción kívül kétféle szerepet tölthet be: lelkes, csinoska, porseprűvel balettező háziasszony, akinek a Sunlicht a legjobb barátja, vagy szőke szupermodell, aki a legfinomabb kozmetikai termékektől vált hódító szépséggé. (Természetesen a férfiaknak is megvannak a reklámok által kiosztott szerepeik, ám ezek nem passzív és bulácska szerepek, és nem csak a nemiségüket hangsúlyozó szerepek: sikeres yuppie üzletember, gazdag, sportos, erőteljes, életrevaló menedzser stb.)

A reklámok szexista üzenete abban rejlik, hogy a nőket meghatározott társadalmi szerepekbe skatulyázzák, melyekben a hagyományos — kiszolgáltatott — női szerep az érték, illetve, hogy túlságosan is előtérbe helyezik a nőiességet, a tökéletes szépséget, miközben a női testet áruként határozzák meg.

A férfiak szexista megjegyzései, megnyilvánulásai

— utcán, villamoson, baráti társaságban, munkahelyen stb. Valószínűleg minden nő hallott már dicséret szót férfiatól, és elismerhetjük, legtöbbször jólesik a bók. Hogy mi a különbség a nőellenes megjegyzés és az őszinte, baráti megnyilvánulás között? Ez ismét olyan kérdés, amelyre nagyon nehéz lenne objektív választ adni.

A szexizmus elítélése nem azt jelenti, hogy töröljük el kommunikációnkból a bókokat, dicséreteket, az egymás iránti csodálat kifejezését. Sőt, valószínűleg ezekből többre lenne szükség, a nőktől a férfiak felé is. A baj ott kezdődik, hogy Magyarországon a férfiak természetadta joguknak veszik a nők külsejéről való ítélezést, és megvannak arról győződve, hogy ha egy nő szép, akkor az csakis őmiattuk, értük és az ő gyönyörűségükre lehetséges. Mindannyian ítéletet alkotunk másokról, az első benyomások, a külső alapján, de csak a férfiak éreznek rá jogot, és csak a nőkkel szemben, hogy véleményüket azonnal hangosan, szavakkal

— és gyakran érintéssel — kifejezzék. Az ingerküszöb azonban változó. Van, aki szerint a füttyentéssel kísért "de kurva jó lábad van" beszólás szexista, de a meghajlással kísért "Kegyed ma csinosabb, mint valaha" kezdetű mondat kedves dicséret. Van, aki szerint a kettő ugyanaz, más csomagolásban. (Ide tartozhatnak még a magyar kultúrában közkedvelt nőellenes viccek is, melyeket érdemes külön kiemelni.)

A férfiak egyik nagy tévedése, hogy azt gondolják, minden férfi — pusztán azért, mert férfi — tetszik a nőknek, vagy legalábbis a nők minden férfi elismerését keresik. Ezért aztán a kedveskedő megjegyzéseknek biztosan örülnek majd a nők. De hát ki örül annak, ha egy gusztustalan, zsírosfejű, pocakos ember rávicsorit és udvarolni próbál? A másik nagy tévedésük, hogy azt gondolják, a nők minden helyzetben, minden alkalomkor örülnek a bókoknak. Sajnos a társadalomban a nők elsősorban külsejükből kell, hogy merítsék önbizalmukat, így ez részben beigazolódik. Azonban a legtöbb nő szeretné különböző tulajdonságait, képességeit használni és kibontakoztatni a munkájában, a barátai között, a szabadidejében éppúgy, mint az intím kapcsolataiban. Ezért zavaró és sokszor megalázó a nőkre nézve, ha rendszeresen szembesülniük kell azzal, hogy a külsejük, a külsejük, és megint csak a külsejük számít. (S ennek a szemléletnek a másik oldala: ha nem elég csinosak, akkor mennyire nem számít!)

A nők meztelenségének ábrázolása a mindennapokban

Ez a téma azért vitatott, mert a XX. század egyik leghaladóbb vívmányát, a szexuális szabadságot teszi kritika tárgyává. Az egyik, elsőként felmerülő kérdés: miért van az, hogy a mai napig a nők meztelenül való ábrázolása sokkal elterjedtebb és elfogadottabb, mint a férfiaké? Meg kell itt említeni, hogy nyugati feminista elemzések szerint a meztelen férfi felsőtest látványa nem állítható szembe a fedetlen női keblek látványával, mivel a női mell a szexualitás szimbólumaként és konkrétan szexuális vágy gerjesztőjeként szolgál, hétköznapi emberi érintkezésben eltakart, intím testrész. A férfiaknál csak a hímvessző, sőt a felálló hímvessző töltene be hasonló funkciót — de nézzünk csak körül: felnövekvő gyermekeink hány erekiót látnak egy nap a plakátokon, a TV-ben vagy a képes újságokban, s ugyanakkor hányszor szembesülhetnek azzal, milyen is a szép, szexi, gusztusos női mell (fenék, láb stb.)? Talán a férfiak nem örülnének annak, ha minden este a híradó előtt megnézhetnék, milyen is az ideális felálló füttyi, színre és méretre?

A válasz — a jelenség oka — összetett, a benne rejlő szexizmus lényege: ezek a képek közvetve a nők kiszolgáltatottságát, védtelenségét erősítik, azt sugallják, hogy a női test bárki számára elérhető, közszemlére bocsájtható. Az pedig, hogy rendszerint ideálisan szép testeket láthatunk, sok nőben kelt kisebbségi érzést, komplexusokat, állandó fogyókúrára sarkallva őket. Idetartozik még, hogy a nyugati feminizmusnak létezik egy, az utóbbi években megerősödő ága, amely elutasítja a feminizmus hagyományos úgynevezett áldozat-szemléletét (tehát hogy a nők a társadalomban minden területen áldozatok, védtelenek, kiszolgáltatottak), és amely elismeri: ha a nők önszántukból bemutatják szép, fiatal, szexi testüket, az erőt és önbizalmat adhat nekik. (Power-feminism)

A női meztelenség legnagyobb viharokat kavarázó vitája a pornográfia-vita, amely már összefügg a nők elleni erőszakkal is. (A pornográfia-vitára másik alkalommal térünk ki.)

A szexizmus durvább, fizikai erőszakkal is járó formái

A szexizmus legnyilvánvalóbban a nők elleni erőszakban jelenik meg. Elméleti vita folyik arról, mit jelent az "erőszak" fogalma, és egyetértés látszik abban, hogy ez a fizikai jelentésen kívül (verés, kínzás, megerőszakolás) magában foglalja az úgynevezett lelki erőszakot, illetve verbális eszközöket is. Arról, hogy a magyar társadalomban milyen mértékben elterjedt a nők fizikai bántalmazása, csak találgatni lehet. A NaNE, a családsegítő központok és más segélyszervezetek gyakorlati tapasztalataik alapján tudnak erről beszámolni. Kifejezetten e témára irányuló — "hivatalos" vagy nemhivatalos — szociológiai, statisztikai felmérés még nem készült.

A szexizmus nőellenessége

Tehát abban foglalható össze, hogy a nőket sztereotípiákban tünteti fel, az önállóan, gyenge, védelemre szoruló nő képét erősíti, tetézve sokszor más, negatív kicsengésű "női tulajdonsággal" (ügyetlen, szerencsétlen, hisztérikus, házastárs stb.). A szexista magatartás ezenkívül — egyéni tőrésztartól függően — megsérti a nők személyes integritását, fizikailag vagy emberileg megalázza a nőt. Ezért rendkívül fontos, hogy a nők felismerjék, mi az a magatartás a férfiak részéről, ami miatt kényelmetlenül, vagy megbántva érzik magukat, és magabiztosan fellépjenek ellene. Az ideális női szerepekről, a nők meztelenségéről, a reklámok pszichológiájáról lehet vitatkozni, de a személyes társasági életben a személyiség testi és lelki integritásához való jog alapvető emberi jog a nők számára — éppúgy, mint a férfiak számára.

Essen hát szó végül a férfiakról. A cikk során végig általában volt szó nőkről, férfiakról egyaránt — ez elsősorban az egyszerűség kedvéért történt. Nem lehet egy kalap alá venni az összes férfit Magyarországon. Az általánosító megjegyzések a férfiakról elsősorban a szexista férfiakra vonatkoznak. Bizonyos szempontból azonban nő is lehet szexista: amennyiben például helyesli, vagy elvárja a vele szemben diszkrimináló férfi magatartást. Vagy amennyiben sztereotípiákban látja a férfiakat. A szexizmus — miként maga a patriarchátus — ugyanis alapvetően mindkét nemre kihat: éppen a szexista társadalomkép miatt sok férfi szenved el, hogy nem illik bele a férfiakról hagyományosan kialakult szerepekbe.

Szexuális vágyaink vannak,

nemiséggel, nőiességgel és férfiassággal lettünk felvértezve. Természetes, hogy tetszeni akarunk, hódítani, csábítani és meghódítani. Az anti-szexista kommunikáció két ember között még nem jelenti a romantika, a titokzatosság, a flörtök végőráját. Csupán egyenlő alapokra helyezi azokat: nem az egyszerre patronált és istenített nő, valamint az erős, védelmező és istenítő férfi, hanem két, kölcsönösen tisztelt és elfogadott, egyenlő pozíciójú ember közötti szerelmi játék alapjait teremti meg.

Bullain Nilda

Hattyú a sütőben

Háttérrádiózásomhoz a konyha volt a színhely és az ebéd-készítés az ürgy.

A vasárnap délelőttök egyikén — mennyi ilyen volt (van) — a reggeli maradványai s az ebédfőzés teendői között peregték a műsorok a két adón, felváltva a harmadikkal, a nehezen becsalogatott, sístergősen szóló Szabad Európával.

Könnyebbnek tűnt így elvégezni a sok apró-cseprő, odafigyelést sem igen kívánó munkát; rávenni magam a bontott csirké nyiszálására, a közties "kis mosogatásokra" — ahogy a nagymama tanított, hogy a végére ne legyen az elkészült ebéd körül szennyes edényhegy.

És akkor az egyik riportalany — akkoriban közismert balettdáncosnő — megosztotta velünk, hallgatókkal, hogyan majorannázza be otthonában a kacsát fellépés előtt és talán azt is, hogy takarékon beteszi sülni, de ebben nem vagyok ennyi idő távolából egészen biztos, lehet, hogy csak a matinéelőadás után került az állat a sütőbe.

Amíg az én bontott csirkém alsó és felső combját szétvág-tam, nem tudtam nem érezni sorsközösségünket. Nők vagyunk. Szátnyasokat fűszerezünk, vagy végre megkapjuk egymástól az el nem rontható pogácsareceptet, hogy alkalomadtán egy kedves kolléganőnknek továbbadhassuk a titkot.

A comb immár két darabban, és emlékszem, a Hattyúk tavára gondoltam. Nem Budapesten láttam, hanem nagyon régen a "Szajuz"-ban, a Russzkaja Zima Fesztivál előadására jegyet kapott turista csoport irigyelt tagjaként, "külföldiként", a jegyhez nem jutott moszkvaiak sorfala között érkező a Kongresszusi Palotába. A hatalmas birodalom igazi valóját napok óta saját bőrömmön érezve, értetlenül, kábán, a GUM áruházbeli tumultustól megrémülve tettem meg az utat a színház bejáratáig a jegyre vadászók között.

A nagy hagyományú orosz balettdben nem kellett csalódnom. Szinte újra hallottam Csajkovszkij zenéjét és láttam a ragyogó színpadot, a tüll szoknyákat, a selyemcipőket.

Ez a Hattyúk tava előadás idéződött fel bennem a balerina szavai nyomán. S az emlék felbukkanása közben kimondtam magamban: piruett és kacsá. Így kergetőztek gondolataim. Saját énjeim, élményeim, a helyszínek, útkeresések, töprengések arról, mi fontos és mi nem, sőt, mikor, mi a fontosabb.

Például a vasárnapi ebédek fontosak.

Akár a táncosnő kacsasültjére, akár az én reszelt sajtba forgatott csirkémre, akár Marcel Proust süteménykéinek illatára gondolok, be kell látnom, hogy meghatározó élmények ezek. Magam is őrzök ilyen kora gyerekkoromból származó, biztosságot, melegséget jelentő képet és azt is belülről ismerem, amikor a kettéhasadt család már nem tudja így körülvenni tagjait. Így aztán saját gyer-

mekeimet sokszor, nagyon sokszor szeretném megfürdetni ilyen sült hús és vaníliaillatú hangulatokban.

Közben meg volna egy pálya. Egy foglalkozás, amelyből hivatás is válhatna. Hiszen van akinek sikerül...

Feszülten figyelek mindig, amikor egy sikeres nő önmagáról nyilatkozik. Mint azon a régi vasárnapon. Mint annyi más rádió- vagy tévériport alkalmával, amikor hol egy sportoló, hol egy súlyos drámai szerepek sokaságát maga mögött tudó színésznő, hol "csak" valamely "civil" szakma képviselője vallott életéről vagy pillanatnyi feladatáról.

Ő vajon hogyan csinálta? — motoszkált fejemben a kérdés.

A hosszú évek alatt leülepedtek és összegződtek bennem a hallottak, körülbelül így: csak ügyesen kell csinálni mindent szép sorjában, önállóan, egyedül. Család, háztartás, hivatás, de permutálhatjuk — vagyis a sorrendet körkörösén változtathatjuk is. A lényeg, hogy egyforma erőbedobással műveljük mindegyiket és egyik se menjen a másik rovására.

Az interjúk, vallomások közös eleme még, hogy a nyilatkozó hölgyek, mielőtt bármi mást mondanának, sietve leszögezik, hogy ők nem feministák, függetlenül attól, hogy erről kérdezték-e őket. (Nem kérdezték.)

Tehát a legeredményesebb, jól helytálló, teljes életet élni tudó szerencsésektől a következő fontos információkhoz juthatunk:

Ad 1. A feminizmus valószínűleg rossz dolog. Arra ugyan nem derül fény, hogy mit értenek feminizmuson, de valami gyanús dolog lehet, hiszen az elhatárolódás mértékadó személy szájából hangzott el, aki ráadásul maga is nő. Olyannyira nő, hogy semmiképpen nem óhajtja kockáztatni a csúnyaság, a társalanság, a ferde hajlam vagy a túlzott agresszió — egyszóval a NŐIETLENSEG vádját.

Ad 2. Ha valaki a család, háztartás, hivatás közti rohangálásban eltéved és vagy sohasem találja meg, vagy netán összeviszsa keveri a helyes sorrendet; hol az egyikben, hol a másikban, sőt van úgy, hogy az összesben kudarcot vall, az csak magára vethet. Hiszen ők is, akik háttérrádióból, háttértelevízióból beszélnek hozzánk, meg tudták oldani.

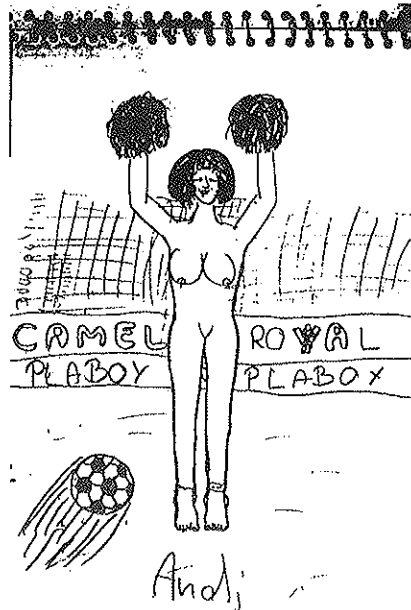
Az összes csirkecombot vastag reszelt sajt bunda borítja.

Mire a táncosnő interjújának vége, ott sorakoznak a jénai tálon. Nők vagyunk. Az ő kacsája és az én csirkém süítésre készen.

Eddig stimmel.

Bár... szó volt valami piruettéről is...

Elekes Irén Borbála

Rembrandt bizonyára úgy nézett Hendrickjére, ahogyan egy férfi néz egy nőre. Nagyon sok olyan dolgot lefestett — megnyúzott állati tetemeket, hullákat, öreg, beteg és vak embereket — amelyektől az érzékeny emberek — akik a mészárosoktól, anatómusoktól, az agkori betegségek orvosától vagy például a buddhistáktól eltérően nem képesek ezektől valamiféle távolságot tartani — visszariadnának.

Az, hogy ezeket a dolgokat “nem visszariadva” ábrázolja, mély emberségének és mindenre kiterjedő könyörületességének jele, úgy tűnik, mintha keresné azokat a dolgokat, amelyeket “nem visszariadva” kell lefesten, hogy kifejezésre juttassa ezt a könyörületességet és emberséget.

Az állati tetemeket nem úgy ábrázolja, ahogyan egy mészáros ábrázolná azokat, vagy amilyen ábrázolást egy mészáros elvárna, az emberi tetemeket pedig nem úgy, hogy abból egy anatómus sokat tanulhatna: Rembrandt ugyan anatómiai leckéket fest, de maguk a festmények nem anatómiai leckék.

Hendrickje lefestésekor az idő múlása és a test megfáradtsága az, amitől visszariadhatna. Egy férfi lefesthet egy középkori nőt megalázó módon, de nem vissza nem riadva (Diane Arbus fotói ebben az értelemben vissza nem riadóak), pontosan azért, mert aki megalázni akar, az nem az a fajta ember, aki bármitől is visszariadna: az azért festi le azokat a rácoakat, redőket és megerecskedett kebleket, hogy a nő úgy nézzon ki, mint egy elhasznált öreg szatyör: az előtérbe helyezi őket.

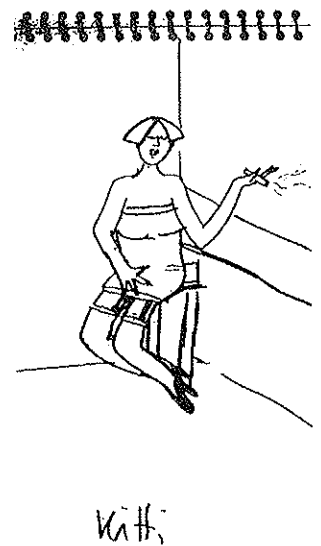
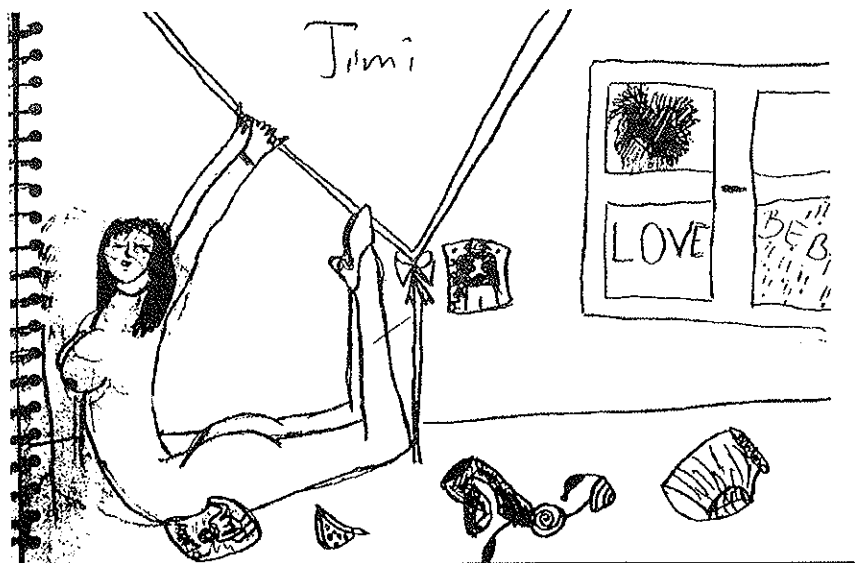

De Rembrandt nem ezt teszi, hanem egyszerűen azért festi le őket, mert ahhoz a nőhöz tartoznak, akit szeret. És ez a nő, aki az életnek pontosan ezeket a jegyeit viseli testén: *Bethsabé*, akinek szépsége arra tudott indítani egy királyt, hogy gyilkoljon érte.

És ez a mű metaforája: úgy mutatni meg azt a hétköznapi, tömzsi amszterdami nőt, mint egy király szemefényét: ennek a szerelem kifejezésének kell lennie, mint ahogy egy hétköznapi, tömzsi amszterdami nő hétköznapi tömzsi amszterdami nőként való ábrázolása

alighanem a megvetés egy példája kell hogy legyen (mért nem hagyja békén?). Ez az eset nagyon jól összevethető egy holttest Krisztusként való ábrázolásával, amely olyan helyzetben ábrázolja azt a holttestet, amelyben Mantegna ábrázolta Krisztust, méghozzá olyan hatásosan, hogy azóta mindenkit, aki úgy festett le egy figurát, Montegnához hasonlítottak. Tehát a festmény a végtelen kegyelmet, a megváltás igazságát és az isteni szeretet hatalmát fogja kifejezni.

(A. Danto)

ASSZONYOK. Pár nap múlva megkezdődik Budapesten a világ asszonyainak nemzetközi konferenciája. Az előkészítő bizottság már itt van, a jelvények már forgalomba kerültek. Megvalljuk, rég nem láttunk ilyen szép jelvényt. A két női kéz megszorítja egymást, ezzel a felirattal: PAX AMICITIA (béke, barátság). Míg a világ férfijai minden lehetőt elkövettek, hogy e két gyönyörű szót üres és gyanús szólamná degradálják, a nők több őszinteséggel és több jóindulattal igyekeznek a béke és a barátság ügyét szolgálni. Az a gyanúnk, hogy a béke és a barátság még mindig a legnagyobb emberi értékek, de ezt mind kevesebben akarjuk észrevenni. A nők ösztönösebb, természetesebb lények, mint a férfiak, kevesebb érzékük van az emberpusztítás különböző ideológiáinak bonyolult finomságai iránt. Ösztönös lények, egy kissé anyai szemmel nézik a világot. Az emberiség többet remélhet tőlük, mint a férfiaktól. Hatalmuk természetesen nincs, de befolyásuk nem csekély. Talán még tehetnek valamit az érdekünkben.

Bálint György: Az utolsó percek, 1938.

MEDIANT NYOMDA

- Cégjeles boríték
- Cégjeles levélpapír
- Cégkártya
- Egyes könyvek újrakötése
- Falinaptár
- Folyóirat
- Írókönyv
- Kártyanaptár
- Kazettaborító
- Könyvklónnaptár
- Könyv
- Kötvény
- Levelezőlap
- Meghívó
- Névjegy
- Nyomtatott dosszié
- Nyomtatott füzet
- Oklevél
- Öntapadó címke
- Plakát (45x63 cm)
- Recept
- Reklám-lap
- Színes levelezőlap
- Tasak
- Újság
- Üdvözlőkártya
- Ügyviteli nyomtatványok
- Űrlap tömbök (hagyományos és önátíró)

1134 Budapest, Kassák Lajos u. 78. • Telefon: (36-1) 149-45-05 • Telefax: (36-1) 149-45-05